

קבוע לדיון ביום 11.5.2021

המעוררת:

מנורה מבטחים פנסייה וגמל בע"מ ח.פ. 512245812
באמצעות הלשכה המשפטית שלה – עוה"ד חן כורם ואח'
רח' זיבוטינסקי 23, ת.ד. 3518, רמת גן 5213603
טל': 03-7555891 פקס: 03-7555892

נגד

המשיב:

עמדתה נתבקשה:

רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון

באמצעות ב"כ עו"ד מהמחלקה למשפט העבודה בפרקליטות המדינה
רח' מח"ל 7, מעלות דפנה
ת.ד. 49123 ירושלים
טל: 073-3928129; פקס: 02-6462809

עמדה מטעם רשות שוק ההון ביטוח וחיסכון

בהתאם להחלטות בית הדין הנכבד מיום 3 במרץ 2021 (להלן: "ההחלטה"), מתכבדת בזאת רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון (להלן: "הרשות") להגיש את עמדתה בהליך, כדלהלן:

א. מבוא

1. עניינו של הליך זה בערעור שהגישה מנורה מבטחים פנסייה וגמל בע"מ (להלן: "הקרן" או "המעוררת") על פסק דינו של בית הדין האזורי לעבודה תל אביב בק"ג 41032-12-19 אליהו בריזמן נ' מנורה מבטחים פנסייה וגמל בע"מ (להלן: "ההליך קמא"). התובע בהליך קמא, מר [REDACTED] (להלן: "המשיב"), הינו אלמן [REDACTED] והייתה עמיתה שכירה בקרן (להלן: "המנוחה"). המשיב פנה לקרן בבקשה כי תשלם לו את קצבת השאירים שהוא זכאי לה בגין מותה של המנוחה, ישירות לחשבון הבנק של בתו, משום שהוא איננו מחזיק בחשבון בנק על שמו, ומשום שבתו מטפלת בכל ענייניו הכספיים. הקרן סירבה לבקשת המשיב, והתנתה את תשלום הקצבה בכך שיעביר לה מספר חשבון בנק על שמו.

2. בהליך קמא טען המשיב, כי יש לו הזכות לבחור כיצד לנהל את זכותו הקניינית לקצבה. בתגובה טענה הקרן, כי לא ניתן להעביר את הקצבה לחשבון הבנק על שם בתו של המשיב, כיוון שמדובר בהעברת זכויות עמית בקופת גמל, האסורה לפי הוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ה-2005 (להלן: "חוק קופות גמל"), ולפי תקנון הקרן. בית דין קמא הנכבד דחה את טענות הקרן, בין היתר תוך קביעה שלפי הגדרות חוק קופת גמל המשיב איננו נכנס תחת הגדרת "עמית", ולפיכך סעיף 25 לחוק אינו חל ועל כן אין מניעה להעביר את זכויותיו לאחר. בית הדין קבע כי על הקרן לשלם את קצבת השאירים של המשיב לחשבון הבנק של בתו

בהתאם לבקשת המשיב, לרבות כל הקצבאות שנצברו עבורו מתחילת זכאותו להן, בתוספת הפרשי ריבית והצמדה כדין.

3. במסגרת הערעור טוענת הקרן, כי פסק הדין קמא שגוי, וכי הזכאות לקבלת קצבת שאירים היא זכות אישית של השאיר, הקבועה בתקנון הקרן. לדברי הקרן, הגדרת "עמית" בחוק קופות גמל כוללת גם שאירים, הזכאים לקבל קצבה לפי תקנון הקרן, ומשכך חל בעניינם איסור העברת הכספים הקבוע בחוק קופות הגמל. מנגד טוען המשיב כי הוא לא ביקש להעביר את זכותו לקצבת שאירים לבתו, אלא לקבל "כעניין טכני" את תשלום הקצבה שהוא זכאי לה באמצעות חשבון הבנק של בתו. בנוסף, המשיב טוען כי הוא אינו "עמית" בקרן הפנסיה לפי הגדרות חוק קופות גמל, ולפיכך לא חלה בעניינו איסור העברת הזכויות הקבוע בחוק.

4. בית הדין הנכבד ביקש לקבל את עמדת הרשות, לנוכח הסוגיות העומדות לדיון והכרעה בערעור.
5. להלן תפורט עמדת הרשות, התומכת בעמדת המערערת, ומבקשת לקבל את הערעור ולבטל את פסק דינו של בית דין קמא הנכבד.

ב. רקע נורמטיבי ותכליתה של קרן הפנסיה

6. קרן פנסיה הינה מבטח בענף ביטוח פנסיה כאמור בסעיף 1(א)(3) בהודעת הפיקוח על עסקי ביטוח (ענפי ביטוח), התשמ"ה-1985, וקופת גמל כמשמעה בחוק קופות גמל.

7. המסגרת הנורמטיבית לפעולתה של הקרן מוסדרת בחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 (להלן: "חוק הפיקוח"), בתקנות מס הכנסה (כללים לאישור וניהול קופות גמל), התשכ"ד-1964 (להלן: "תקנות קופות גמל") והחל מיום 8 בנובמבר 2005 גם בחוק קופות גמל.

8. קרן פנסיה מושתתת על העיקרון, כי בסיכום כולל תשלם קרן הפנסיה לכלל העמיתים ולשאיריהם סכום הזהה לסך הנכסים שנצברו בקרן הפנסיה בגין ההפקדות שנעשו עבור כלל העמיתים (לרבות התשואה שהושגה בגינן), בניכוי הוצאות הניהול.

9. פועל יוצא מעקרון זה הינו שתשלום גבוה יותר לעמית אחד מחייב תשלום נמוך יותר לחברו, כך שסך התשלומים יישאר זהה לסך הנכסים שבידי הקרן. פועל יוצא זה מהווה את הערבות ההדדית שבין העמיתים. מאליו מובן, כי ערבות הדדית זו מחייבת כי תקנון הקרן, בו נקבעות זכויות הפנסיה של העמיתים, יהיה אחיד ושוויוני וכי תשלומי הקרן ייעשו אך ורק לפי התקנון, על מנת למנוע אפליה בין עמיתים שונים. העיקרון האמור עוגן בהוראות הדין והפסיקה.

לעניין זה ראו: בג"ץ 2010/90 התאחדות חברות לביטוח חיים בע"מ נ' ממשלת ישראל, מה (1) 405 ודבריו של כבי השופט חשין בבג"ץ 6460/02 משה אליאב נ' בית הדין הארצי לעבודה, ס (4) 411, 432 (להלן: "עניין אליאב").

10. תכליתה הבסיסית של קרן הפנסיה היא תשלום קצבה בעת קרות אירוע מזכה, בהתאם להוראות התקנון ולעקרונות השוויון וההדדיות.

11. יצוין, כי עיקרון השוויון שעליו מבוססות קרנות הפנסיה, אף עוגן בשנת 2005 באופן מפורש בחוק קופות הגמל.

12. כך, ברוח דברים אלה נקבע בסעיף 3 לחוק קופות גמל כי:

"חברה מנהלת לא תפלה בין הזכויות המוקנות לאותם עמיתים ולא תעדיף כל ענין או שיקול על פני טובתם."

ג. מעמדו של התקנון בחיי קרן פנסיה

13. לתקנון קרן הפנסיה מעמד על. תקנון הקרן קובע את הזכויות, החובות ושאר העניינים על פיהם פועלת קרן הפנסיה, ובכפוף להוראות ההסדר התחיקתי.

14. כך, נקבע בסעיף 16 לחוק קופות גמל כי:

"(ג) בכפוף להוראות סעיף קטן (ב), זכויות וחובות עמיתים בקופת גמל לא ייקבעו אלא בתקנונה, וחברה מנהלת לא תקנה לעמיתי קופת גמל זכויות ולא תטיל עליהם חובות, שלא בהתאם לתקנונה"

15. גם בתקנות קופות הגמל נקבעו כמה הוראות משמעותיות לעניין מעמדו של התקנון. כך, תקנה 41כ"ו לתקנות האמורות קובעת מפורשות כי ההתחייבויות המהותיות של קרן פנסיה ייקבעו בתקנון ובו בלבד, ולפיה:

"(א) זכויות וחובות העמיתים בקופת גמל לקיצבה לא ייקבעו אלא בתקנונה; לענין זה, "זכויות העמיתים" - לרבות הגדרת הזכאים והזכאיות, שיטת חישוב השכר הקובע, שיטת הצמדת הקיצבה, רכיבי שכר הנכללים בבסיס הקיצבה ומועד תשלום הקיצבה.

(ב) קופת גמל לקיצבה לא תקנה לעמיתה זכויות מעבר לקבוע בתקנונה, אף אם שולם עבורם.

(ג) קופת גמל לקיצבה לא תקבל על עצמה התחייבויות חדשות לענין זכויות העמיתים בקופה, אלא בהתאם ליכולתה לעמוד בהן, לפי חישוב אקטוארי, אשר יישמר בקופה ויוצג לממונה, על פי דרישתו."

16. בהתאם לאמור, כאשר ענין לנו ביחסים שבין הקרן לבית עמיתה, הכרח הוא שמלוא זכויותיהם וחובותיהם של העמיתים יהיו מפורשים ומפורטים בתקנון. במילים אחרות, ביחסים שבין הקרן לעמיתה, על פי התקנון יישק דבר.

17. ויוסף, בהתאם להוראות סעיף 17 לחוק הפיקוח, כל שינוי בתקנון, טעון אישור מראש ובכתב מאת הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון, וכי שינוי בתקנון שלא ניתן לו אישור כאמור – בטל.

18. מכאן, שקרן פנסיה לא רק שאינה רשאית לפעול בניגוד לתקנון (תקנה 41כ"ו לתקנות קופות הגמל) אלא שהיא אינה רשאית לפעול – להעניק זכויות לעמיתים – אלא בהתאם להוראה מפורשת בתקנון. ביחסים שבין קרן הפנסיה לחבריה, היא מחויבת לפעול לא רק על פי כללים שוויוניים, אלא שהיא מחויבת לפעול על פי כללים קבועים, פוזיטיביים וברורים. לשון אחר, אין לקרן פנסיה סמכות להעניק הטבות לתבריה, אלא אם תקנון הקרן העניק לה סמכות זו במפורש.

19. בהקשר זה קבע בית הדין הנכבד בע"ע 600026/97 מבטחים מוסד לביטוח סוציאלי של

העובדים בע"מ - מרק פיורסט, לט (2004), 831, כי:

"המקור והמפתח לקיומו של שוויון בקרן פנסיה הוא תקנות הקרן. לתקנות אלה מעמד של חוזה מחייב בין הקרן לבין כל אחד מחבריה. זכויות החבר נגזרות מהוראות התקנות ומכוחן בלבד וכל סטייה מהוראות התקנות היא לא רק בבחינת הפרת חוזה אלא גם – ובעיקר – מהווה פגיעה בעקרון השוויון המונח בבסיס השיטה."

20. קרן פנסיה פועלת, אפוא, על פי תקנון. לתקנון קרן הפנסיה מעמד-על. תקנון הקרן קובע את הזכויות, החובות ושאר העניינים על פיהם פועלת קרן הפנסיה. בעניין אליאב שהוזכר לעיל, סיכם את הדברים בית המשפט העליון כך:

"התקנון הוא מסמך היסוד של האגודה והוא לאגודה מעין-חוקה. נקבעים בו מדיניות האגודה, סמכויות האגודה, זכויות החברים וחובותיהם ועוד כיוצא באלו הוראות נורמטיביות המסדירות את פעילותה של האגודה. כן רואים בו בתקנון חוזה בין החברים לבין עצמם ובין החברים לבין האגודה... מעמד-על נועד לו לתקנון בחיי האגודה, והוא מכשיר מרכזי להגשמת תכליותיה של קרן הפנסיה."

21. בית הדין הנכבד שב ואשרר את ההלכה המעניקה לתקנון קרן הפנסיה מעמד-על באומרו:

"תקנון קרן הפנסיה הוא הביטוי לעיקרון השוויון שקיים בקרן הפנסיה בין עמיתיה השונים והוא "מכשיר מרכזי להגשמת תכליותיה של קרן הפנסיה" (בג"ץ אליאב, סעיף 19). זכויות החברים בקרן הפנסיה נגזרות מהוראות התקנון בלבד. כל סטייה מהוראות התקנון היא הפרת החוזה שבין כל עמית לקרן הפנסיה, ופגיעה בעיקרון השוויון. לפיכך נפסק כי "קרן פנסיה אינה מוסמכת להעניק לעובד או לקבוצת עובדים זכויות שמקורן בהסכם חיצוני, אשר אינן עולות בקנה אחד עם הוראות תקנותיה" (בג"ץ פיורסט, סעיף 13)..."

תקנון קרן הפנסיה הוא זה הקובע והמגדיר את חובות וזכויות הצדדים, ומבטא את עקרונות קרן הפנסיה החברתית שאותם מנינו לעיל.

זוהי עמדתו העקבית של בית דין זה, שקבע כי "תקנון קרן פנסיה חברתית, הינו בבחינת 'כל הדבר אשר אנוכי מצווה אתכם אותו תשמרו לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו' (דברים י"ג, א')."

(ע"ע 448/06 מקורות – קרן מקפת, [פורסט בנבן] ניתן ביום 21.11.2006). ולאחרונה פסק בית דין זה באופן דומה, כדלקמן:

"פעילותה של קרן פנסיה מסוגה של מבטחים מוסדרת בתקנון של הקרן. תקנון הקרן הוא מסמך היסוד של הקרן ומהווה מעין "חוקה", שבה נקבעים, בין היתר, מדיניותה של הקרן, סמכותה, זכויות חבריה וחובותיהם. זכויותיהם וחובותיהם של העמיתים

בקרן נקבעים אך ורק בתקנונה של הקרן, והקרן מנועה מליתן לחברים זכויות שונות מאלה הקבועות בתקנון. בעניין זה הודגש לא פעם כי כל סטייה מהוראות אלה גורמת לפגיעה בזכויות החברים האחרים ולפגיעה בעקרונות השוויון המונח ביסוד פעילות הקרן. בהתאם לכך נקבע כי תקנון הפנסיה גובר על הסכמים לבר תקנוניים, הבאים על חשבון יתר העמיתים, וזאת בשל הפגיעה בעיקרון השוויון וההדדיות העומדים בבסיסה של קרן הפנסיה" (ע"ע 53888-12-12 מזרחי – מבטחים, [פורסם בנבנ] ניתן ביום 6.10.2016, להלן - עניין מזרחי).

ע"ע 64278-01-15 התעשייה האווירית לישראל בע"מ (תע"א) - מבטחים - מוסד לביטוח סוציאלי של העובדים בע"מ (פורסם בנבו, 21.8.2017).

22. בהתאם לאמור, כאשר עניין לנו ביחסים שבין הקרן לבין עמיתה, הכרח הוא שמלוא זכויותיהם וחובותיהם של העמיתים יהיו מפורשים ומפורטים בתקנון. במילים אחרות, ביחסים שבין הקרן לבין עמיתה, על פי התקנון יישק דבר. מכאן, שקרן פנסיה לא רק שאינה רשאית לפעול בניגוד לתקנון (תקנה 41 כו לקנות קופות גמל) אלא שהיא אינה רשאית להעניק זכויות לעמיתים ללא הוראה מפורשת בתקנון. ביחסים שבין קרן הפנסיה לחבריה, היא מחויבת לפעול על פי כללים קבועים, ברורים, פוזיטיביים. בלשון אחרת, אין לקרן פנסיה סמכות להעניק הטבות לחבריה, אלא אם תקנון הקרן העניק לה סמכות זו במפורש.

ד. אופן תשלום קצבה לשאיר

23. אחת ממטרותיה של קרן הפנסיה, היא המטרה הסוציאלית של רווחת הגמלאי ושאיורו. בהתאם, נקבע בתקנות קופות הגמל ובתקנון קרנות הפנסיה כי לאחר פטירתו של העמית, יהיו שאיריו זכאים לקבלת קצבת שאירים מדי חודש באופן רציף.

24. בעניין זה, תקנה 34(ג) לתקנות קופות הגמל קובעת כי:

**"קופת גמל לקצבה תשלם את המגיע לעמית-שכיר לפי תקנונה, כקצבה באחד מאלה...
(3) לאחר פטירתו – לשאירים הזכאים לכך".**

25. סעיף 98 לתקנון הקרן קובע כי:

"98. תשלום ועדכון קצבת שאירים

98.1. קצבת השאירים תשולם לזכאים עד ליום השלישי של כל חודש, בשל החודש הקודם, החל מהיום הראשון לחודש העוקב למועד הזכאות הראשון לקבלת קצבת שאירים כמפורט בסעיף 88."

26. בהתאם, הן התקנה והן הסעיף בתקנון קובעים כי קצבת השאירים תשולם לשאירים בכפוף לתנאי הזכאות הקבועים בתקנון הקרן, אך אינם מפרטים כיצד יעבור התשלום לשאירים.

27. לעמדת הרשות, נקודת המוצא היא כי על הקרן מוטלת החובה לדאוג שתשלום קצבה יועבר

לידי העמית או לשאריו בכל אמצעי תשלום סביר הנמצא ברשותה, לפי בחירת העמית או השאיר, ובהתאם לחובת הנאמנות המוטלת על הקרן כלפי העמיתים בקרן, וכך גם כלפי מוטביהם או שאיריהם.

28. חוק הפיקוח על קופות גמל ותקנון הקרן קובעים הוראות בעניין אופן תשלום כספים לעמית. בענייננו, הצדדים בערעור חלוקים בעניין תחולת סעיף 25(א) לחוק הפיקוח קופות גמל, הקובע איסור על העברת זכויות עמית בקופת גמל לאחר, על זכויות שאירים. בעניין זה, סעיף 25(א) לחוק הפיקוח קופות גמל קובע כי:

”25. (א) זכויות עמית בקופת גמל אינן ניתנות להעברה לאחר או לשעבוד, למעט העברה או שעבוד כמפורט להלן:

(1) שעבוד של זכויות עמית בקופת גמל לתגמולים, בקופת גמל להשקעה, בחשבון חדש כמשמעותו בסעיף 23(א)(א2) ו-1(ב2) או בקרן השתלמות, הנעשה לאחר המועד שבו זכאי העמית למשוך את הכספים מהקופה לפי הוראות סעיף 23;

(2) העברת כספים לנושה במסגרת מימוש שעבוד שנעשה לטובתו לפי הוראות פסקה (1), ויראו מימוש שעבוד כאמור כמשיכת כספים בידי העמית לפי הוראות סעיף 23;

(3) העברה או שעבוד אחרים הנעשים בהתאם להוראות שקבע השר, באישור ועדת הכספים, בכפוף להוראות כל דין.

....

(ג) לא יהיה תוקף להעברה, לשעבוד או לעיקול של זכויות עמית שנעשו בניגוד להוראות לפי סעיף זה.”

29. בהגדרת ”מוטב” בסעיף 1 לחוק הפיקוח על קופות הגמל נקבע כי:

”מוטב” – מי שזכאי לקבל כספים מקופת גמל בשל מותו של עמית בקופת הגמל או בשל מותו של עובד של עמית-מעביד, בהתאם לרישומי קופת הגמל, ואם נודע לחברה המנהלת על זכאותו של אדם אחר לקבל כספים כאמור לפי כל דין, יהא אותו אדם המוטב, לגבי כספים שטרם נמשכו מהקופה;”

30. סעיף 1 לחוק הפיקוח על קופות גמל מגדיר ”עמית” כך:

”עמית” – מי שרשומים על שמו כספים ברישומי קופת גמל או מי שזכאי לקבל כספים מקופת גמל, למעט מוטב ולמעט עובד של עמית-מעביד;”

בהתאם להוראות הסעיף, הגדרת עמית כוללת לא רק מי שרשומים על שמו כספים ברישומי קופת הגמל, אלא גם מי שזכאי לקבל כספים מקופת גמל מטעמים שונים, ולמעט מוטב או עובד

של עמית-מעביד.

31. חוק קופות גמל איננו עורך הבחנה בין שאיר הזכאי לקצבה עקב מותו של העמית לבין מוטב הזכאי לתשלום חד פעמי עקב מותו של העמית. הבחנות אלו מקורן בתקנון הקרן ולא בחוק. מכיוון ששאיר זכאי לקבל כספים מקופת גמל בשל מותו של העמית (ראו לעניין זה גם "קצבה" בחוק קופות גמל), הרי שהוא נכלל בהגדרת מוטב לפי החוק. נוכח הגדרת עמית, המוציאה מגדרה מוטבים, שאיר אינו נחשב כעמית לעניין חוק קופות גמל. בהתאם, על פניו, מהגדרות אלו בלבד, במנותק מתכלית החוק, איסור העברת זכויות עמית לידי אחר לפי סעיף 25 לחוק הפיקוח על קופות הגמל אינו חל על שאירים, כיוון שהסעיף מתייחס לזכויות עמיתים בלבד.

32. עם זאת, מדובר בפרשנות לשונית, המתעלמת מתכליות החוק ומחובה המוטלת על הקרן להעברת הכספים לידי השאיר. כפי שיפורט להלן, נוכח התכליות העומדות בבסיס תשלום קצבאות לשאירים, בשונה מתשלום כספים באופן חד-פעמי למוטבים, אין להסתפק בפרשנות הלשונית של הסעיף, ויש להחיל את איסור העברת זכויות עמית לידי אחר גם על תשלומי הקרן לשאיר.

33. כידוע, נקודת המוצא בפרשנות של טקסט משפטי, לרבות דבר חקיקה, היא כי מתוך מבחר האפשרויות הלשוניות, יש לאמץ פרשנות שתגשים בצורה המיטיבית את התכלית שהחוק נועד להגשים (ראו: אהרן ברק **פרשנות תכליתית במשפט** (2003), עמ' 132). פרשנות תכליתית הסופית של החוק נקבעת על סמך שני יסודות: התכלית האובייקטיבית – המבקשת להתחקות אחר המטרות, הערכים והעקרונות שדבר החקיקה מבקש להגשים, והתכלית הסובייקטיבית – המבקשת להתחקות אחר כוונתו של המחוקק (ראו: דנג"ץ 5026/16 שי גיני נ' **הרבנות הראשית לישראל** (12.09.2017)). בענייננו, הן התכלית האובייקטיבית והן התכלית הסובייקטיבית מצביעות על כך שיש לפרש את איסור העברת זכויות לפי סעיף 25 לחוק כחל גם על תשלומי קצבת שאירים.

34. כאמור לעיל, ביסוד קצבת השאירים עומדת התכלית הסוציאלית של רווחת הגמלאי ושאיריו. תכלית זו נועדה להבטיח שחברי הקרן יוכלו ליהנות מקצבת הזקנה שחסכו עבורה במהלך תקופת עבודתם, ולכשיעברו מהעולם יקיריהם ייהנו מקצבת שאירים, על מנת שיוכלו להתקיים בכבוד ולשמור בקירוב על רמת החיים שהורגלו לה בתקופת חייו של יקירם (ראו: ע"א 233/98 כץ נ' **קרן מקפת מרכז לפנסיה ותגמולים**, פ"ד נד(5) 493 (2000); ע"א 1966/07 **עמליה אריאל נ' קרן הגמלאות של חברי אגד בע"מ** (9.8.2000)).

35. לצד זאת, תכליות האיסור על העברת כספי עמית לידי אחר, מתקיימות גם בעניינו של שאיר. בעניין זה, דברי החסבר לסי' 25 להצעת חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ה-2005, ה"ח 175, מציינים כי:

"בשל היות קופות הגמל מכשיר חיסכון הזוכה להטבות מס מהמדינה, ומאחר והטבות המס מוקנות לעמית לפי הכנסתו ולשם עידודו לחסוך למטרות מוגדרות, מוצע לעגן בחוק את ההוראות הקובעות כי זכויות עמית בקופת גמל אינן ניתנות להעברה או לשעבוד, אלא לפי הוראות שיקבע שר האוצר בכפוף להוראות כל דין... בתקנות קופות גמל נקבע כבר היום כי לא ניתן להעביר או

לשעבוד זכויות של עמית בקופת גמל. בתקנות גם נקבע חריג לפיו לא יראו שעבוד של כספים בקופת גמל לתגמולים או בקרן השתלמות החל במועד בו העמית זכאי למשוך את הכספים, כשעבוד לאחר ומוצע לעגן חריג זה בחוק.

36. תכליתו של סעיף 25 אם כן היא למנוע העברה או שעבוד של זכויות עמית בקופת גמל, אלא לפי הוראות שיקבע שר האוצר, וזאת נוכח תכליתן ומהותן של הזכויות, ובכלל זה, על מנת לעודד חסכון בקופות גמל, ובשל הטבות המס הניתנות בגין זכויות אלו.

37. תכליות אלה מתקיימות אף בעניין קצבת שאירים, שמטרתה לשמור בקירוב על רמת החיים של שאירי העמית, בהתאם לחסכוניות העמית במהלך תקופת עבודתו הפעילה, וכן בהתאם להוראות פקודת מס הכנסה, הקובעת כי גם קצבת שאירים זכאית להטבות מס.¹ מכאן כי היסוד האובייקטיבי בעניין פרשנות תכלית סעיף 25 לחוק הפיקוח קופות גמל, מורה כי האיסור על העברת "זכויות עמית" כולל גם העברת תשלומי קצבת שאירים לאחר, שאיננו השאיר הזכאי להם.

38. כמו כן, הפרשנות המוצעת עולה בקנה אחד עם בחינת התכלית הסובייקטיבית ביסוד האיסור הקבוע בסעיף 25 לחוק קופות גמל, שביקש לעגן את הוראות תקנות קופות גמל בתקנה ראשית. בעניין זה, תקנה 7 לתקנות קופות גמל קובעת כי:

7. (א) לא יאשר הנציב קופת גמל, אלא אם כן –

...

(2) תקנונה אוסר העברת זכויות עמית או שעבודן לאחר, וכן הפליה בין הזכויות המוקנות לעמיתים.

39. בעניין זה, תקנה 1 לתקנות קופות הגמל קובעת את הגדרת עמית, ולפיה:

"עמית" – אדם המשלם כספים או שמשלמים כספים בשלו לקופת גמל בעד תגמולים, קצבה, פיצויים, השתלמות, חופשה, מחלה או מטרה אחרת, או הזכאי לקבל כספים מקופת גמל כאמור;

40. התקנה אינה עורכת הבחנה בין מוטבים לבין עמיתים, כך שלפיה גם מוטב, הזכאי לקבל כספים מקופת גמל, נכלל לפי התקנות בהגדרת עמית. לפיכך, גם בעניינו של מוטב חל לכאורה האיסור על העברת זכויותיו לאחר, לפי הוראות תקנה 7 לתקנות קופות הגמל. מכאן נראה כי לא הייתה בכוונת המחוקק לערוך הבחנה בין עמית לבין מוטב, ובכלל זה גם בין עמית לשאיר, לעניין האיסור החל על הקרן להעביר את זכויות מי שזכאי לקבלת כספים מהקרן לידי אחר.

41. עוד יצוין, כי לפי תקנון הקרן, קיים שוני בין זכאותו של שאיר לקבלת קצבת שאירים מכוח קרבתו המשפחתית לעמית, לבין זכאותו של מוטב בשל הוראות מוטבים שמסר העמית לקרן. בהתאם להוראות התקנון קיים הבדל מהותי בין תשלומים לשאיר לבין תשלומים למוטב. כך שבעוד ששאיר מקבל קצבה חודשית לאורך שנים בהתאם לתכליתה המפורטת, הרי שמוטב

¹ ראו סעיף 169(א) לפקודת מס הכנסה [נוסח חדש].

זכאי לקבלת תשלום חד פעמי בלבד, בהתאם ליתרה שנצברה בחשבון העמית המנוח בקרן וזאת בתנאי כי לעמית או הפנסיונר לא היו שאירים.

42. בעניין זה, סעיף 87 לתקנון הקרן, כפי שהיה נכון למועד קרות האירוע המזכה, קובע כי:

"נפטר עמית מבוטח בקרן, יהיו שאיריו זכאים לקצבת שאירים בהתקיים כל התנאים שלהלן..."

43. לפי הגדרת שאיר בסעיף 1 לתקנון הקרן נקבע כי:

"שאיר – אלמן, יתום והורה."

44. כמו כן, סעיף 1 לתקנון הקרן קובע בהגדרת מוטב כי:

"מוטב – מי שהעמית או הפנסיונר קבע בהודעה בכתב (להלן - הוראת מוטבים) האחרונה שהומצאה לקרן, כזכאי לקבל כספים מהקרן לאחר מותו אם אין לו שאירים הזכאים לקצבת שאירים. קבע העמית או הפנסיונר באופן מפורש בצוואתו הסדרים באשר לחלוקת הכספים בקרן הפנסיה והצוואה כאמור נחתמה במועד מאוחר לתאריך האחרון בו נתן העמית או הפנסיונר הוראת מוטבים לחברה המנהלת, יראו בהוראת הצוואה כהוראת מוטבים ונכסי העמית יחולקו למוטבים הקבועים בצוואה בהתאם להוראות הצוואה ;"

45. נוכח האמור, קיים גם שוני מהותי בין התשלומים המשולמים לשאירים או למוטבים על פי התקנון, אשר מצדיק קיומה של הבחנה בכל הנוגע לכללים בעניין איסור העברת זכויותיהם לאחר.

46. נוסף כי תקנון הקרן איננו מאפשר תשלום קצבת שאירים שלא לידי הזכאי, אלא במקרה אחד בלבד הקבוע בסעיף 98.2 לתקנון, ולפיו:

"98.2. תשלום קצבת שאירים ליתומים ייעשה באמצעות האלמן. אם האלמן אינו הורה של היתומים תשלום הקצבה באמצעות אפוטרופוס שמונה כדין. היתום יהא רשאי לקבל את קצבת השאירים שלה הוא זכאי לחשבון הרשום על שמו."

תקנון הקרן אינו כולל הוראות נוספות של מקרים שבהם תשלום קצבה לזכאי באמצעות אחר, ומכאן יש ללמוד כי תשלום הקצבה על ידי הקרן בכל מקרה אחר נדרש להיעשות באמצעות תשלום לידי הזכאי בעצמו. בנוסף, מהסיפא של סעיף 98.2 עולה כי גם כאשר היתום מבקש לקבל את הכספים בעצמו, שלא באמצעות האלמן או האפוטרופוס, הרי שהתשלום נדרש להיות לאמצעי תשלום הרשום על שמו של היתום בלבד.² מכאן, כי נוכח תכלית הקצבה והמטרה לפיה התשלום יועבר לאדם הזכאי לתשלום, גם במקרים אחרים של תשלום קצבת שאירים, נדרש שהתשלום יהיה לאמצעי תשלום על שמו של הזכאי בלבד.

² לשון הסעיף "חשבון הרשום על שמו" אינה מתייחסת בהכרח לחשבון בנק, ומכיוון שמטרת הסעיף היא שהכסף יגיע לזכאי, ולכן ניתן לומר שמדובר באמצעי תשלום.

47. בהקשר זה יובהר, כי כאמור לעיל, בהתאם לחובת הנאמנות המוטלת על החברה המנהלת, חייבת היא לוודא כי התשלום שהיא משלמת לזכאי בהתאם לחובות החלות עליה לפי הוראת התקנון, ישולמו למי שזכאי לכך על מנת להגשים את תכלית התשלום עצמו. תשלום לזכאי עצמו נדרש על מנת למנוע מצב שבו עמית או שאיר הזכאים לכספים יוכלו להלין בעתיד כי הכספים לא שולמו להם אלא לאחר, או כי הכספים שולמו לאחר אולם זה לא תעביר להם את הכסף ולפיכך לקרן עדיין עומדת החובה כלפיו. במקרה מסוג זה, עשויה להעלות טענה מצד העמית או השאיר, כי הקרן לא קיימה את החובה החלה עליה לתשלום הכספים לזכאי ולפיכך היא חייבת לשלם לו את התשלום, למרות שהיא כבר בצעה את התשלום לאותו גורם שלישי שעליו חורה הזכאי עצמו. תוצאה זו עלולה לבוא על חשבונם של כלל העמיתים ולהפחית מזכויותיהם.

48. לאור כל האמור, עמדת הרשות היא כי לנוכח תכלית קצבת השאירים, המהווה קצבת המשולמת לאורך תקופה ארוכה כחלק להכנסת החוסך שנפטר, הוראות התקנון וחובת הנאמנות המוטלת על הקרן, הרי שהלכה למעשה יש להחיל את איסור העברת הזכויות לפי סעיף 25 לחוק הפיקוח קופות גמל גם על קצבת שאירים, אף אם קיימת לאקונה מסוימת בחוק בהקשר זה.

49. בהקשר זה, נוסף כי בקשת שאיר להעברת תשלום קצבה חודשית לחשבון שאינו רשום על שמו, עשויה לעורר אצל הקרן חשש להברחת נכסים מנושים והלבנת הון אסורה. בהתאם, קביעה של בית הדין הנכבד כי קרנות הפנסיה נדרשות לאשר בקשות שאירים לשלם קצבאות באופן קבוע לחשבונות שאינם רשומים על שמם, עשויה להיות בעלת השלכות רחב שליליות למקרים אחרים, שלא נידונו בפני בית הדין הנכבד.

ה. מן הכלל אל הפרט

50. נוכח כלל האמור לעיל, עמדת הרשות היא כי הקרן נדרשת להעביר את תשלום קצבת השאירים לידי המשיב לפי בחירתו בכל אמצעי תשלום סביר הנמצא ברשותה, ובתאם לחובת הנאמנות המוטלת עליה. עם זאת, יש לקבוע כי הקרן אינה נדרשת לשלם את הקצבה לחשבון שאינו בבעלות המשיב, נוכח איסור העברת זכויות הקבוע בחוק ותכליתו.

51. בהתאם, מכיוון שלטענת המשיב הוא איננו מנהל חשבון בנק, על הקרן לבחון אפשרות לתשלום הקצבה למשיב עצמו בדרכים אחרות. מכתבי הטענות עולה כי הקרן הציעה כמה אפשרויות לתשלום הקצבה שעומדות בחובת הנאמנות שלה ושיש בהם כדי להביא לפתרון ראוי לכך שלמשיב אין חשבון בנק בפני עצמו. לעמדת הרשות הפתרונית שהציעה הקרן הם מספקים. כמו כן, ביום 11 לאפריל 2021 הגישה הקרן הודעה לבית הדין הנכבד והציעה כי קצבת השאירים תשולם למשיב מדי חודש בחודשו באמצעות שירות "מזומן בזמן" בבנק הדואר. לעמדת הרשות אין מניעה לתשלום קצבת השאירים למשיב באמצעי זה.

52. לנוכח האמור, לגישת הרשות יש לקבל את הערעור ולבטל את פסק הדין קמא.

יעל ברלב

ראש תחום במחלקה למשפט העבודה
פרקליטות המדינה

היום: 2 במאי, 2021
כי באייר, תשפ"א